

Ferdo Kočevar

MLINARJEV JANEZ

slovenski junak ali
vplemitenje Teharčanov

Založba Bird Publisher, 2011

Naslov izvirnika:

Mlinarjev Janez

Ferdo Kočever

Ferdo Kočever, 1833–1878

Copyright © Bird Publisher, 2011

Založba:

Bird Publisher

DP, založništvo, d. o. o., Levčeva ulica 13, 1234 Mengeš

Telefon: +386 (1) 723 78 28

E-pošta: info@bird-publisher.com

www.bird-publisher.com

Urednik: Damjan Plut

Oblikovanje: Grafiza

PDF in e-knjiga narejena: junija 2011

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.163.6-311.6(0.034.2)

KOČEVAR, Ferdo, 1833-1878

Mlinarjev Janez [Elektronski vir] : slovenski junak ali
vplemitenje Teharčanov / Ferdo Kočever. - El. knjiga. - Mengeš :

Bird Publisher, 2011

Način dostopa (URL): <http://www.bird-publisher.com/>

ISBN 978-961-279-160-5 (pdf)

ISBN 978-961-279-161-2 (mobi)

ISBN 978-961-279-162-9 (ePUB)

257661184

Vse pravice pridržane. Nobenega dela te knjige ni dovoljeno reproducirati, prenašati ali uporabljati v izvorniku ali v prevodu v kakršni koli obliki in s katero koli tehniko, elektronsko, mehansko, s fotokopiranjem, snemanjem ali s katerim koli sistemom za shranjevanje, obdelavo in prenos podatkov brez pisnega dovoljenja založbe.

Ta e-knjiga je namenjena vaši osebni uporabi. Ni je dovoljeno prodajati naprej ali podariti drugim osebam.
Če bi želeli to e-knjigo podeliti z drugo osebo, prosimo kupite dodatni izvod te e-knjige vsaki osebi, kateri bi jo radi podarili.
Če berete to knjigo, a je niste kupili ali ni bila kupljena za vašo osebno uporabo, potem bi bilo dobro, da bi si kupili vaš lasten izvod te e-knjige. Zahvaljujemo se vam, ker upoštevate in spoštujete avtorsko delo vseh sodelujočih avtorjev in založbe.

Vsebina

Predgovor	6
Četiriperesa deteljca.....	7
Grof i menih.....	15
Papeževi poslanec.....	24
Volitev načelnika	28
Beg i vjetstvo	36
Sužnost.....	48

Predgovor

V povabilu na naročbu toga mojega delca sàm spomenul, da kar sàm spisal, sàm po svoji celi zmožnosti spisal. To sdaj v predgovoru še enkrat ponovim, nadaječ se, da se ta moja prva skušnja na polju slovenske književnosti ne bo onim mirilom mirila, katerim se miriju dela naših uže vedenih književnikov.

Kar se jezika tiče, bo svaki čestitih čitateljev koj na prvi pogled zapazil, da nisàm se držal ne »železnih pravil« ne izključive slovenščine, to je, jezika, kateri se dan današnji sploh v slovenskih knjigah rabi; ampak, da sàm se v slovstvenih odlikah, i sèm ter tje tudi v poedinih izrazih hrvatsko-srbskomu poreklju bližal, al to vendar tudi sámo toliko, da razumljivost moje besede bo vsakomu Slovencu lahka, kter se je le malo čez prag svoje hiše po svetu ogledal. Ako bi se pa vendar kdo na čim spotikal, naj se v naših časopisih zoper mene oglasi, odgovor bo dobil, kolikor toliko zadostiven; celó kjer nočem naštevanjem i razlaganjem posebnostih moje pisave ta predgovor čez namiru raztegnuti.

Prva moja misel je bila za teater slovensku igru spisati, pa sàm si ne morem zares začun dati, kaj me je od te prve moje namene odvratilo. Zato se veči del djanja dramatično razpleta. Kar se strožjih historičnih dat teharskoga plemstva tiče, moram žalostno priznati, da nisàm prilike imel, se jih posluživati. Ako se ne varam se vplemenitivno pismo brž ko ne v gračkom arhivu (Joaneumu) hranuje, kjer su bile Teharje, kolikor mi je znano »landtafeladelig.« Pisal sàm v ti zadevi po dvapo trikrat na dotično mesto v Gradec, al vse zastonj, odgovora še sdaj čakam.

Tedaj sàm se sámo gole narodne pripovedke držati moral. Naj veča drznost je od moje strani navedenje letnice. Tudi nekoliko anakronizmov je v delcu, al ti vendar nisu tako debeli, da bi motili.

Zadnjič naj mi bo še dovoljeno izreči nokoliko besedi v zahvalnost mojemu stricu gosp. Ivanu Kočevar-u, farmeštru v Št. Vidu pri Ponkvi na Štajarskem, ki su me zares obilodarno podvpirali v tom mojem književnom podvzetju. Vsaki začetek je težek, književni morda naj težeši. Bez podpore od strani mojega gosp. strica, bi to delce gotovo še v rokopisu ležalo. Hvala jim tedaj, lepa srčna hvala! Bili su mi Mecén!

V Zagrebu mesca maja 1859.

Pisatelj.

Četiriperesa deteljca

Bilo je leta 1456 na večer pred praznikom svete Ane. Solnce je uže zahajalo božgnad, za razsekljano grebenje sučavskih snežnikov; naproti je pa še svojimi zadnjimi žarki kuševalo pozlačeni križ na stolpu svetoanskem v teharski fari, kake majhne pol ure hoda od staro rimljanskoga Celja. Težaki su se vračali iz polj, ter petjem napolnivali večerni tihi zrak. Naj veči krdeli su prihajali od bežigradske strani, kjer su Teharčanje kakor še dandanašnji svoje naj lepši polja imeli. Pengarjevih težakov je bilo naj več. Cela gosta trumafantičev i dekličev s srpi, kosami, motikami in grabljami se je pevaje bližala teharski vasi. V primernem odstavku za težaki koračiju sám Pengarjev oče. Vidilo se jim je, da jim dela gospodarenje velike skrbi, veliko težav, kjer su tako zamišljeni, sami v sebe tako zadubljeni. Klobuk potegneju z glave, uže sem ter tje osivele, ter si robcem brišeju oznojeno čelo, kakor da bi hteli tim obrisajem si tudi skrbi ž njega obrisati. Med tem prihiti kakih sedamnajst let stara deklina izza kolovoza za njim. V desnoj roki je imela lesketeči srp, v levoj je pa motiko čez ramu držala. Na glavi je nesla vrh pisanoga umetno spletenega svitka jerbašču polno bujnoga prelata. Života je bila gibčnejega od mekove mladike, obraza pa tako krasnoga, da je na daleko ko naj lepši devojka cele okolice slovela. Rudeča kakor kri i beleja od liljana nedolžnoga ni samo oči teharskih fantinov na se vlekla, ampak tudi celo štimanih vitezev i preziravnih žlahtnikov. Ni se je mogla nagledati človečka duša bez tihoga poželjenja! – Neki nepopisljivi angjelski smehljaj se ji je igral na njenem obrazu. Dve debele kiti, v kterima su bili rudeči i modri traki opletjeni, su ji prosto čez rami visele. V celem njenem bitju je tako rekši kipelo življenje! – Življenje sdruženo s vpredmetjenim uzorom zemajlske krasôta. I oči! o oči je imela tako milomodre, tako krotke i vendar tudi tako bistre, da gorje mu za srčni mir ki se je predrznul ji pregloboko v nji pogledati. Delavno je bila opravljena. Janku na zelene ruče, ktere su se ji kaj nježno okol neder privilegle, je imela pasom zpodpashanu, kjer je uže debela rosa tla rosila; da su se jejne okrogle nožice, al samo do primerne višine, kaj mikavno vidile.

»Tatek dragi!« – s temi besedami prihiti iz kolovoza – »kaj me ne bodeti počakali? Kaj je nek vtilo ravno danas to neobičnu moč v Vaše drugač uže oslabele noge, da Vas nikako dohajati ne morem.«

Nisam vedel zares, da si Ti še vzad zaosatala – ji Pengarjev odgovore – mislil sam, da si uže napredj s težaki odišla.« Popevati su začeli i dozdevalo se mi je kakor da slišim tudi Tvoj glas med petjem, zato sam malo bolj napanjal svoje žile, da jih dospem. Glej, ljubo dete, kako se oddaljuje včasih človek od svoje namire, po kteri hrepeni! Dozdeva se mu, da nekaj vidi spred seboj i kmal se bezumno za tem v beg poda, ne da bi prevdarjal poprej, se ogledal na vse strani, druge spame-tneje od sebe za svêt poprašal itd. Al kakor vidim, drago dete, si Ti še vrh svoje naloge, da si celi dan v vročini kuruzu okopavala, še prelata našela!«

»Da, da! Tatek! za svoje kozice, ki ste mi jih iz Šentjurskoga sejma pripeljali. Rada bi jih bila seboj na polje vzela, da bi se malo izskakljale, al kaj, – kjer nimam časa na njih paziti! – Glejte, koliko i kako lepih rožic je mnes! Kako jih bodo male žabice vesele! S naj lepših evetlic sam pa sama za se venčec splela. Gejte, al mi ne tiči prav fletno v nedarcu! Zraven sam pa djala četiri peresa deteljcu, prvu ki sam ju letos našla, da bodem zvedla, kaj si kaj drugi ljudi misliju!«

»Ne vrijeme mi toga dete! ju oče posvariju – To su samo prazne babje vere! To ne budu ljudi nikada znajdli, kako se gleda v srce drugomu; nikada, kako mu viditi v možganah jegove misli, jegove skrivne naklepe i težnje. Pa vendar Marjetca – tako ji je ime bilo – daj povej mi – ju oče pazljivo motraje, dalje prašaju – čigar misli bi Ti rada zvedla!«

To neočakovano vprašanje je Marjeticu malo vplašilo, vzemirilo, no akoravno sámo za trenutek časa, to vendar ni skrito ostalo izkušenomu očetovskomu očesu. Zato še enkrat, ne malo v ostrejem naglasu ponoviju svoje vprašanje rekoč:

»Daj, povej bar meni Marjetica, čigar misli Te mika zvedeti! Al morebit moje? Al morebit misliš da imam kakšnih skrivnost pred Teboj? Skrivnosti, oče pred svojem edinem detetu!« – Pengarjev malo prestaneju, kakor da bi odgovora čakali. »Ti molčiš« – čez nekaj časa opet začneju – zakaj Te je to moje vprašanje tako smotilo! – Gotovu Ti je to praznu vraž od četiri peresne deteljce soseda Martnačka povedala; poznam ju kakšne baže bab da je!

I ravno pri teh besedah jima stopi, kakor volk v basni, soseda Martnačka pri Lemeževem prelazu nasprot. Pengarjev, ju opazuje, omolkneju. Nikom pa ni ugodneje došla, kakor Marjetici, da se je prerezalo pretežno izprašivanje od nesrečne četiri peresa deteljce.

Dober večer bog daj, sosed Marka!« – jih Martnačka pozdravi. – Kaj tako pozno iz polja! Zato se pa tudi tako odlikuje Vaša kuruza od mejašne, ki ju gojite, kakor da bi Vam na srcu rasla. – Pa ravno prav, da sàm Vas srečala. Bila sam k Vam namenjena. Saj veste, da kuham vsako leto, tako kakor na juteršni dan za romarje pri sveti Ani. Veliko se ve da ne nese, pa vendar je bolj nekaj, kakor celo nič! Ognišče moje je uže gotovo! Da! Sám Mlinarjev Janez mi je veže iztrate narezal! – Pri teh besedah zabliskne pomenljivo jejno levo oko na malo zadej steječu Marjeticu, ktera se je pri tom imenu zgenila. – Zato pa tudi ne trpim – Martnačka ponosno nadaljuje – da bi morebit kdo kaj jezike stegoval čez njega i njegovo poštenje. Lukačka i Strnačka ste me zavolj toga cel čas zavidnim očesom gledale, kakor pas psa, kada kost gloda. Pa kaj se ja brinim, za te babuše, ki še nobena prave prežgene juhe skuhati nezna. S eno besedo, vse imam uže v redu, samo vode še nimam. Moja stara glava ne nese več vedrice kakor nekada. No saj veste, da uže moram leta imeti, ko sàm uže rajnku Mlinaricu, bog ji plati, pestvala, i tudi Janez – opet se Marjetica pri tom imenu zgene, i opet se zabliska levo oko sosede pomenljivo na Marjeticu – ki je tudi uže do možke glave zrasel. Nevem ako je res al ne, pa ljudje kažeju, da sàm blizo osamdesetih.«

Pengarjev su uže nejevoljno čakali, kada če biti konec besedi, kjer se jim je domu mudilo. Zato ji v reč sežeju, »no« – su djali – »povej v kratkem zakaj si se k nam namenila. Ako Ti morem s čim pomoči, le reči, saj Veš, da Ti nič ne odrekam, ako je le mogoče.«

»Ja nekaj bi Vas pač rada naprosila – se za ušesam praskaje Martnačka bliže k Pengarjevim ostopi – pa si ne upam prav reči.«

»No, kaj pa, le hitro reči, meni se mudi.«

»Drugoga nič, sámo posodite mi malo Vašu Marjeticu, da mi malo pripomore, saj toliko, da mi dve vedrice vode denese, to drugo bom uže sáma vredila. Saj se poleg toga tudi lahko kaj nauči od mene; kako treba kaj prijeti! Ne da bi se morda hvalila, pa kar je res, je res! Naj mi ktera reče, kolikor je kuharic v naših Teharjah, da je na več sedmij, venčanjev, kolin i furežev kuhala kakor ja, rada bi ju poznala. Ako se ravno nektere štuliju, da kaj znaju, pa da ktera tudi kaj česa zna, saj se je od mene naučila. Še sdaj akoravno sam uže stara, premesim bolj kvas kakor marsiktera druga Teharčanka. Celo celjskih kuharic se ne bojim, akoravno misliju, da su se s kuhačo v roki narodila. – Samo da bi bilo dokaj sveta, pa ga uže bo, kjer bo juter tudi volitev novoga načelnika za našo krdelo. Vreme tudi lepo kaže. Saj je čista sveta Uršula i rosa tudi dobro vreme znami. Ko bove s svem gotove, grevo pa k večernicami. Sam čula, da jih bodu naši novi gospod kaplan obhajali. Toga gospoda pa ja zares kaj rada poslušam. Uže dolgo nismo takih imeli, da bi bili tako za pridigu, kakor su ti! Ne da bi morda kaj čez gospod farmeštra, imela, bog začuvaj, so tudi prav galant gospod, pa – »

»Dobro, dobro, – ji Pengarjev reč presečeju dozvolim, da Ti Marjetica pri kuhariji malo pripomore! Samo ne brbaj od rečeh, ki sem ne spaduju.«

No zares, starka bi bila celu uru, i morebit še več tako v enu mer klepetala, da ne bi bili Pengarjev oče se tako rekoč, siloj vsilili v njeni govor. Dozvolili su pa s tem strogim pristavkom, da ima Marjetica koj po večernicah nemudoma domu priti, i sicer ju mora Martnačka do doma spremiti. Gotovo su morali Pengarjev svoje uzroke imeti, da su tako vestno na svojega edinca pazili.

»Srečno tatek, dok se opet vidima!« – se veselo Marjetica očetu poslovi.

»Marjetica!« – ju začudeno oče pokregaju »To mi zares ne gre v glavu, kako da si Ti danes tako smočena! Morda ne bodeš s prelastom k sv. Ani šla! Skoro da bi nazaj vzel svoje dozvoljenje, da mi ne bi bilo zavolj sosede Martnačke, daj, bom Ti ja napasel Tvoje kozice.«

Kakor da bi ju bil krvjoj polil, se jejno uže drugač rudečo lice užari, da je gorelo kakor putpela. Nikada ji nisu oče ne žal-besedice ne očitali, no to tudi ni bilo treba; vedno jim je bila ko verno dete v vsem pokorna i vbogljiva.

Kakor pere vzdigne jerbašču z glave, ju postavi na tla, dene svitek vrh nje, zapikne srp v prelast, ter si pas odpaše.

»Dragi tatek, pa nekaj Vas še moram prositi«

»Kaj? Le povej! Saj veš da Ti vse spolnujem, na čim le veselje imaš, kar pa tudi od moje strani ni prav, no od sihmal bo gotovo drugač, otročjih nog si uže odrasla! Skora bi odgonul, da hočeš par grošičev za medicu sladčicu, kaj ne Marjetica, da sam ju zadel!«

»Ne tatek, ne! Ni mi ravno mar danas za medicu.«

»Kaj pak nek je?« – radovedno Pengarjev vprašaju.

»Samo to bi Vas naprosila, dragi tatek, da mi naj prvo mojega ljubčeka črnorogeca napasete, da mi ga lepo varujete, da ga druge kozice ne bodu od jaslic odrivale.«

Pengarjevih smehljaj posili. Obljubijm ti to storiti. Soseda Martnačka je uže komaj čakala, kada će biti konec besedi. Neuztrpljivo je nogama cepetala, od kterih je desno na ti levo na drugi strani prelaza imela. »Vendar enkrat!« – zamrmlja zmed svojimi suhimi žnablji, ktera sta se vila med šrbastimi ustmi, kakor dva prtiča v mlatvi pred podom. Kada nikoga ni imela, s kterim da bi bila žlabudrala, je imela to prav starobabju razvadu, da je vedno sama seboj govorila. Le včasih, i sicer prav redkokada, ji je postal mlin; tada pa sta nos i brada si bila brat i sestra, obadva kosmatimi bradovicami obraščena. Nasproti pa, kada ju je kdo razsrdil, i da ga je začela obirati, kar je prav mojstersko znala, su šle jejne ustne na široko i na dolgo, da je strahota bila viditi brežen med nosom i brado. Usnate lica su se pa razpihavavale i napihavale, kakor stari meh v kovačnici! No vendar su stari ljudi pripovedvali, da je nekada kar fletna ženka bila. Vedla je zmiraj vse, kar se je v vasi godilo, akoravno ni razvadu imela v vasi od hiše do hiše, od soseda do soseda hoditi i besede pobirati. Kar su kje jedli, kje su se skregali, kar i koliko i kom je kdo kaj dolžen, kdo se će ženite, ktera deklina je košata, i od koga; celo to je vedla, kar sta si tu al tam dva na skrivnem na ušesa povedala; – pa kako je to vse dozvedla, to je sam bog vedel. Bila je kakor stari rotovski boben, ki prvi za vsako oznanilo ve. – Al drugač, kar se poštenja tiče, ji ni nobeden kaj očitati mogel. Kdor ju je sovržil, ji je k većem rekel, da je coprnicica. V svojih mladih letih je služila večidel pestnu. Po naključju je pozneje celo v celjskem gornjem gradu za to malu kuhinsku služila, ko je še grof Erman II. Živel. V ti službi se je kuharije izučila. Pozneje pa, ko su ju zavolj njene jezičnosti iz grada odpravili se je sama na svoju roku lotila kuhinskoga posla, i kmalo je ko prva kuharica cele okolice slovela: Kjerergod so kakšnu pojedšinu imeli, je mogla stara Martnačka kuhati. Zraven je pa